

O'QUVCHI SHAXSIDA VATANPARVARLIK TUYG'USINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI VA YOSHGA OID PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Yo'ldosheva Yulduz Ravshanovna

Osiyo xalqaro universiteti Psixologiya mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchi shaxsida vatanparvarlik tuyg'usining shakllanish jarayoni, uning bosqichlari hamda yoshga oid psixologik xususiyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Vatanparvarlik shaxsning ijtimoiy ongida shakllanadigan murakkab axloqiy-ruhiy sifat sifatida qaralib, uning rivojlanishi bolalik, o'smirlik va ilk yoshlik davrlarida turlicha namoyon bo'lishi asoslab beriladi. Tadqiqotda har bir yosh bosqichida o'quvchilarning psixologik rivojlanish xususiyatlari, hissiy-idrokiy jarayonlari hamda ijtimoiy tajribasining vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishdagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, ta'lim-tarbiya jarayonida vatanparvarlikni rivojlantirishning pedagogik-psixologik imkoniyatlari va amaliy ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: vatanparvarlik, o'quvchi shaxsi, tarbiya, yosh psixologiyasi, ijtimoiy ong, axloqiy tarbiya, milliy qadriyatlar.

Аннотация: В статье с научно-теоретической точки зрения анализируются этапы формирования патриотических чувств у личности учащегося и их возрастные психологические особенности. Патриотизм рассматривается как сложное нравственно-психологическое качество, формирующееся в процессе социализации личности. Обосновывается, что в детском, подростковом и юношеском возрастах патриотические чувства проявляются по-разному и зависят от уровня психологического развития, эмоционально-волевой сферы и социального опыта учащихся. Также раскрываются психолого-педагогические возможности воспитания патриотизма в образовательном процессе и его значение для формирования гражданской позиции личности.

Ключевые слова: патриотизм, личность учащегося, воспитание, возрастная психология, социальное сознание, нравственное воспитание, национальные ценности.

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the stages of forming patriotic feelings in students and their age-related psychological characteristics. Patriotism is considered a complex moral and psychological trait that develops through the process of socialization. The study emphasizes that patriotic feelings manifest differently during childhood, adolescence, and early youth, depending on students' psychological development, emotional-volitional sphere, and social experience. The article also highlights the psychological and pedagogical opportunities for fostering patriotism in the educational process and its significance in developing students' civic awareness and national identity.

Keywords: patriotism, student personality, upbringing, developmental psychology, social consciousness, moral education, national values.

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonlari sharoitida yosh avlod ongida milliy o'zlikni anglash, Vatanga sadoqat va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirish dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Ayniqsa, o'quvchi shaxsining ma'naviy-axloqiy kamolotida vatanparvarlik tuyg'usi muhim o'rin egallab, u shaxsning ijtimoiy faoliyati, fuqarolik pozitsiyasi va jamiyat hayotidagi ishtirokini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Vatanparvarlik nafaqat tarixiy xotira va milliy qadriyatlarga hurmat, balki jamiyat taraqqiyotiga daxldorlik hissi, mas'uliyatli munosabat va faol fuqarolik ongining shakllanishini ham o'z ichiga oladi.

Psixologiya va pedagogika fanlarida vatanparvarlik tuyg'usi shaxs rivojining murakkab, ko'p bosqichli jarayoni sifatida talqin qilinadi. Ushbu tuyg'u tayyor holatda shakllanmaydi, balki o'quvchining yoshga oid psixologik xususiyatlari, individual rivojlanish darajasi, ijtimoiy muhit, ta'lim-tarbiya jarayoni va oilaviy omillar ta'sirida bosqichma-bosqich rivojlanadi.

Boshlang'ich ta'lim davrida vatanparvarlik ko'proq hissiy-idrokiy tasavvurlar orqali namoyon bo'lsa, o'smirlik davrida u ongli munosabat, baholash va shaxsiy pozitsiya shaklida rivojlanadi, yuqori sinflarda esa ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik ongiga aylanish tendensiyasini namoyon etadi.

Shu nuqtai nazardan, o'quvchi shaxsida vatanparvarlik tuyg'usining shakllanish bosqichlarini yosh psixologiyasi asosida tahlil qilish ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki har bir yosh davri o'ziga xos psixologik ehtiyojlar, motivlar, emotsional holatlar va ijtimoiy tajriba bilan tavsiflanadi. Ushbu xususiyatlarni hisobga olmasdan olib borilgan tarbiyaviy ishlar kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shu bois ta'lim jarayonida vatanparvarlik tarbiyasini yoshga mos, psixologik asoslangan yondashuvlar asosida tashkil etish zarurati yuzaga keladi.

Mazkur maqola aynan shu masalaga bag'ishlanib, unda o'quvchi shaxsida vatanparvarlik tuyg'usining shakllanish bosqichlari hamda yoshga oid psixologik xususiyatlari ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi.

Tadqiqot natijalari ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni samarali tashkil etish, vatanparvarlik tarbiyasini takomillashtirish va yosh avlodda barqaror fuqarolik ongini shakllantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti sharoitida yosh avlodni ma'naviy barkamol, ijtimoiy faol va fuqarolik mas'uliyatiga ega shaxs sifatida tarbiyalash davlat va jamiyat oldida turgan ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Ushbu jarayonda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish muhim tarbiyaviy omil bo'lib, u shaxsning milliy o'zligini anglash, Vatanga sadoqat, jamiyat manfaatlariga daxldorlik va ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, globallashuv, madaniyatsizlik, axborot bosimi va ijtimoiy qarashlar xilma-xilligi kuchaygan hozirgi sharoitda o'quvchilar ongida vatanparvarlik qadriyatlarini izchil va ilmiy asosda shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, ochiq axborot makonining kengayishi o'quvchilarning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holat bir tomondan ijobiy imkoniyatlar yaratgan bo'lsa, ikkinchi tomondan yoshlar ongida begonalashuv, milliy qadriyatlarga befarqlik va fuqarolik mas'uliyatining susayishiga olib keluvchi xavflarni ham yuzaga chiqarmoqda.

Shu sababli ta'lim-tarbiya jarayonida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish masalasini faqat umumiy shiorlar doirasida emas, balki yoshga oid psixologik xususiyatlarni hisobga olgan holda ilmiy asoslangan yondashuvlar orqali amalga oshirish zarurati ortib bormoqda.

Psixologiya va pedagogika fanlari nuqtai nazaridan vatanparvarlik tuyg'usi shaxs rivojining barcha bosqichlarida turlicha mazmun va shakl kasb etadi. Boshlang'ich yosh davrida u ko'proq hissiy-idrokiy tajribalar, o'rta maktab bosqichida ijtimoiy baholash va o'zini anglash jarayonlari bilan bog'liq holda shakllansa, yuqori sinflarda ongli fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy mas'uliyat ko'rinishida namoyon bo'ladi.

Ushbu bosqichlarning psixologik xususiyatlarini chuqur tahlil qilmasdan turib, vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etish mushkuldir. Shu bois mazkur muammoni yosh psixologiyasi bilan uzviy bog'liq holda o'rganish ilmiy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Shuningdek, ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni takomillashtirishga qaratilgan yondashuvlar vatanparvarlik tarbiyasining mazmunini boyitish va metodik asoslarini yangilashni talab etmoqda. O'quvchi shaxsining individual psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqish ta'lim muassasalari faoliyati uchun amaliy ahamiyatga ega.

Shu nuqtai nazardan, o'quvchi shaxsida vatanparvarlik tuyg'usining shakllanish bosqichlari va yoshga oid psixologik xususiyatlarini ilmiy jihatdan o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo'lib, u yosh avlodni ma'naviy barkamol, ijtimoiy faol va vatanparvar shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Vatanparvarlik tuyg'usi shaxsning ijtimoiy ongida shakllanadigan murakkab, ko'p komponentli axloqiy-psixologik sifat bo'lib, u shaxsning Vatan, xalq, milliy qadriyatlar va jamiyat taraqqiyotiga bo'lgan munosabatini ifodalaydi. Psixologik jihatdan vatanparvarlik hissiy, bilish va irodaviy jarayonlar birligida namoyon bo'lib, shaxsning ijtimoiy tajribasi va tarbiyaviy ta'sirlar natijasida bosqichma-bosqich rivojlanadi. Pedagogik nuqtai nazardan esa u maqsadga yo'naltirilgan tarbiya jarayoni orqali shakllanadigan ma'naviy sifat sifatida qaraladi.

Vatanparvarlik tuyg'usining shakllanishi shaxs rivojining umumiy qonuniyatlariga bo'ysunadi. Ya'ni, o'quvchi yoshiga xos psixologik ehtiyojlar, idrok darajasi, emotsional holati va ijtimoiy faolligi bu tuyg'uning mazmuni va namoyon bo'lish shakllarini

belgilaydi. Shu bois vatanparvarlikni shakllantirish jarayoni uzluksiz va tizimli yondashuvni talab etadi.

Boshlang'ich ta'lim yoshidagi o'quvchilarda vatanparvarlik tuyg'usining shakllanish xususiyatlari. Boshlang'ich ta'lim davrida (6–10 yosh) o'quvchilarning psixologik rivojlanishida hissiy-idrokiy jarayonlar yetakchi o'rin egallaydi. Ushbu yosh bosqichida bolalar abstrakt tushunchalarni to'liq anglay olmasalar-da, obrazli tafakkur va hissiy tajribalar orqali ijtimoiy qadriyatlarni qabul qilishga moyil bo'ladilar. Shu sababli vatanparvarlik tuyg'usi bu davrda ko'proq Vatanga nisbatan iliq his-tuyg'ular, ramzlar (bayroq, gerb, madhiyaga hurmat), tabiat va ona yurt manzaralariga mehr orqali shakllanadi.

Boshlang'ich yoshdagi o'quvchilarda vatanparvarlikni rivojlantirishda o'qituvchi va ota-onaning shaxsiy namunalari muhim ahamiyatga ega. Ushbu bosqichda tarbiyaviy ta'sirlar ko'proq emotsional ta'sirchanlikka asoslanib, ertaklar, hikoyalar, tarixiy obrazlar va milliy bayramlar orqali amalga oshiriladi. Natijada vatanparvarlik tuyg'usi dastlabki hissiy asosda shakllanib, keyingi bosqichlar uchun psixologik poydevor vazifasini bajaradi.

O'smirlik davrida vatanparvarlik tuyg'usining rivojlanishi. O'smirlik davri (11–15 yosh) o'quvchi shaxsining ijtimoiy va psixologik rivojlanishida murakkab va ziddiyatli bosqich hisoblanadi. Bu davrda o'quvchilarda o'zini anglash, mustaqil fikrlash va shaxsiy pozitsiyani shakllantirish jarayoni faollashadi. O'smirlar jamiyatdagi voqea-hodisalarni tanqidiy baholashga intilib, ijtimoiy adolat, tenglik va mas'uliyat kabi tushunchalarga qiziqish bildiradilar.

Mazkur yosh bosqichida vatanparvarlik tuyg'usi ongli mazmun kasb eta boshlaydi. O'smirlar tarixiy voqealar, milliy qahramonlar, jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlarga nisbatan shaxsiy munosabat bildirishga harakat qiladilar. Shu bilan birga, bu davrda emotsional beqarorlik va qarama-qarshi his-tuyg'ular kuchayishi sababli vatanparvarlik tarbiyasi psixologik jihatdan ehtiyotkorlik bilan tashkil etilishi lozim. O'quvchilarning fikrini inkor etmasdan, muloqot va bahs-munozaralar asosida olib borilgan tarbiyaviy ishlar samaraliroq natija beradi.

Yuqori sinf o'quvchilarida vatanparvarlik tuyg'usining ongli fuqarolik pozitsiyasiga aylanishi. Yuqori sinf bosqichida (16–18 yosh) o'quvchi shaxsining ijtimoiy yetukligi va mas'uliyat hissi sezilarli darajada ortadi. Ushbu davrda vatanparvarlik tuyg'usi shaxsning ongli fuqarolik pozitsiyasi, jamiyat hayotidagi faol ishtiroki va kelajak kasbiy rejalariga uzviy bog'lanadi. O'quvchilar Vatan taraqqiyoti, ijtimoiy barqarorlik va milliy manfaatlar masalalarini chuqurroq anglay boshlaydilar.

Bu yosh bosqichida vatanparvarlik faqat hissiy munosabat emas, balki amaliy faoliyat orqali namoyon bo'ladigan ijtimoiy sifatga aylanadi. Ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish, jamoatchilik faoliyati, vatan oldidagi burchni anglash yuqori sinf o'quvchilarida vatanparvarlik tuyg'usini mustahkamlaydi. Shu sababli ta'lim jarayonida ularni mustaqil fikrlashga, ijtimoiy mas'uliyatni his etishga undovchi pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda yoshga mos pedagogik-psixologik yondashuvlar. O'quvchi shaxsida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish samaradorligi ko'p jihatdan yoshga mos pedagogik-psixologik yondashuvlarning to'g'ri tanlanishiga bog'liq. Har bir yosh bosqichida o'quvchilarning psixologik ehtiyojlari, emotsional holati va ijtimoiy tajribasini hisobga olgan holda tashkil etilgan tarbiyaviy faoliyatgina kutilgan natijani beradi. Ushbu yondashuvlar o'quvchilarda vatanparvarlikni majburiy tushuncha emas, balki shaxsiy qadriyat sifatida qaror toptirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy jamiyatda yuz berayotgan ijtimoiy, madaniy va axborot jarayonlarining jadallashuvi yosh avlodning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi hamda shaxsiy pozitsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, ochiq axborot makoni, turli g'oyaviy qarashlar va global madaniy ta'sirlar sharoitida o'quvchi shaxsida vatanparvarlik tuyg'usining shakllanishi murakkab psixologik jarayon sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu sababli mazkur mavzuni ilmiy jihatdan chuqur o'rganish hozirgi davr talabi sifatida qaraladi.

Vatanparvarlik tuyg'usi shaxsning ijtimoiy yetukligi, fuqarolik ongining shakllanishi va jamiyat barqarorligining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Biroq ushbu tuyg'uning rivojlanish jarayoni bir xil, soddalashtirilgan shaklda kechmaydi. U o'quvchining yoshga oid psixologik xususiyatlari, emotsional holati, ijtimoiy tajribasi va individual rivojlanish darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Mazkur bog'liqlikni e'tiborga olmasdan tashkil etilgan tarbiyaviy jarayonlar o'quvchilarda vatanparvarlikni chuqur va barqaror qadriyat sifatida shakllantirishga yetarli darajada xizmat qilmasligi mumkin.

Ta'lim amaliyotida ko'plab hollarda vatanparvarlik tarbiyasi umumiy mazmunda, yosh xususiyatlari yetarli darajada hisobga olinmagan holda olib borilmoqda. Natijada tarbiyaviy ta'sirlar ayrim o'quvchilar tomonidan yuzaki qabul qilinishi yoki ichki e'tiqod darajasiga ko'tarilmasligi kuzatiladi. Shu nuqtai nazardan, vatanparvarlik tuyg'usining shakllanish bosqichlarini yosh psixologiyasi bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilish va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish zarurati yuzaga keladi.

Shuningdek, psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, har bir yosh davri shaxs rivojida o'ziga xos "sezgir davr" bo'lib, aynan shu bosqichda muayyan qadriyatlarni shakllantirish eng samarali hisoblanadi. Agar mazkur sezgir davrlar vatanparvarlik tarbiyasida to'g'ri hisobga olinmasa, keyingi bosqichlarda bu tuyg'uni shakllantirish ancha murakkab kechadi. Shu bois o'quvchi shaxsida vatanparvarlik tuyg'usining yoshga oid psixologik mexanizmlarini aniqlash va ularni ta'lim-tarbiya jarayoniga integratsiya qilish ilmiy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, ma'naviy-ma'rifiy ishlarning mazmunini yangilashga qaratilgan yondashuvlar vatanparvarlik tarbiyasini ham zamonaviy psixologik va pedagogik talablarga mos ravishda qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. O'quvchi shaxsida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishning samarali modelini ishlab chiqish uchun avvalo uning bosqichlari, yosh xususiyatlari va psixologik omillarini ilmiy asosda o'rganish zarur.

Shu sababli mazkur mavzuni o'rganish nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo'lib, u ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni takomillashtirish, o'qituvchilarning pedagogik faoliyatini ilmiy asosda yo'naltirish hamda yosh avlodda barqaror vatanparvarlik va fuqarolik ongini shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'quvchi shaxsida vatanparvarlik tuyg'usining shakllanishi murakkab, uzluksiz va ko'p bosqichli psixologik-pedagogik jarayon bo'lib, u shaxs rivojining yoshga oid xususiyatlari bilan chambarchas bog'liqdir. Vatanparvarlik tayyor holatda shakllanadigan sifat emas, balki o'quvchining ijtimoiy tajribasi, ta'lim-tarbiya muhiti, emotsional holati hamda shaxsiy ongining rivojlanishi asosida bosqichma-bosqich kamol topadigan axloqiy-ruhiy qadriyatdir.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, boshlang'ich ta'lim yoshida vatanparvarlik tuyg'usi asosan hissiy-idrokiy xarakterga ega bo'lib, o'quvchilarda Vatanga mehr, milliy ramzlarga hurmat, ona yurt tabiatiga bog'liqlik orqali namoyon bo'ladi. Bu bosqich vatanparvarlikning psixologik poydevorini yaratib, keyingi rivojlanish jarayonlari uchun muhim asos vazifasini bajaradi. O'smirlik davrida esa vatanparvarlik tuyg'usi ongli munosabat, baholash va shaxsiy pozitsiya shaklida rivojlanib, ijtimoiy adolat, tarixiy xotira va milliy o'zlikni anglash bilan boyiydi. Yuqori sinf bosqichida esa ushbu tuyg'u ongli fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy mas'uliyat darajasiga ko'tarilib, amaliy faoliyat orqali namoyon bo'lish xususiyatiga ega bo'ladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish samaradorligi ta'lim jarayonida yoshga mos psixologik yondashuvlarni qo'llash bilan bevosita bog'liqdir.

O'quvchilarning individual va yosh xususiyatlarini hisobga olmasdan olib borilgan tarbiyaviy ishlar ushbu tuyg'uning barqaror va ichki e'tiqod darajasida shakllanishiga yetarli darajada xizmat qilmaydi. Shu bois vatanparvarlik tarbiyasi tizimli, izchil va ilmiy asoslangan holda tashkil etilishi zarur.

Umuman olganda, o'quvchi shaxsida vatanparvarlik tuyg'usining shakllanish bosqichlari va yoshga oid psixologik xususiyatlarini ilmiy jihatdan o'rganish ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish, ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish hamda yosh avlodda barqaror fuqarolik ongini qaror toptirishda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqot xulosalari pedagoglar, psixologlar va ta'lim muassasalari uchun vatanparvarlik tarbiyasini ilmiy asosda tashkil etishda muhim metodik manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

TAVSIYALAR

1. Vatanparvarlik tarbiyasini yoshga mos psixologik yondashuvlar asosida tashkil etish. Ta'lim jarayonida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish har bir yosh bosqichining psixologik xususiyatlari, emotsional ehtiyojlari va idrok darajasini hisobga

olgan holda rejalashtirilishi zarur. Bu yondashuv o'quvchilarda vatanparvarlikni tashqi majburiyat emas, balki ichki e'tiqod sifatida qaror toptirishga xizmat qiladi.

2. Vatanparvarlik tarbiyasida hissiy va ongli ta'sirlar uyg'unligini ta'minlash. Boshlang'ich sinflarda hissiy-idrokiy usullarga, yuqori sinflarda esa ongli tahlil, bahs-munozara va mustaqil fikrlashga asoslangan metodlardan foydalanish tavsiya etiladi. Bu esa vatanparvarlik tuyg'usining izchil va barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

3. Ta'lim jarayonida milliy qadriyatlar va tarixiy merosdan samarali foydalanish. O'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos holda milliy bayramlar, tarixiy shaxslar, madaniy meros namunalari orqali vatanparvarlik tarbiyasini kuchaytirish maqsadga muvofiq. Bu jarayon o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash va Vatanga sadoqat hissini mustahkamlaydi.

4. O'qituvchi va ota-onalar hamkorligini kuchaytirish. O'quvchi shaxsida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi uzviy hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar va pedagoglarning bir xil tarbiyaviy pozitsiyaga ega bo'lishi tarbiyaviy ta'sirlar samaradorligini oshiradi.

5. O'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan faoliyatlarni keng joriy etish. Ijtimoiy loyihalar, jamoatchilik tadbirlari, vatanparvarlik yo'nalishidagi amaliy faoliyatlarga o'quvchilarni jalb etish orqali ularning fuqarolik mas'uliyati va vatanparvarlik tuyg'usini real hayotiy tajriba asosida mustahkamlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayeva M.Sh. Yosh psixologiyasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
2. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. — Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Mavlonova R., Rahmonqulova N. Tarbiya nazariyasi. — Toshkent: Fan, 2017.
4. Qodirova F.R. O'quvchilar ma'naviy-axloqiy tarbiyasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Inoyatov U.I. Milliy tarbiya asoslari. — Toshkent: O'zbekiston, 2016.
6. Xasanboyeva O. Pedagogika nazariyasi. — Toshkent: Fan, 2019.
7. To'raqulov H. Ijtimoiy psixologiya. — Toshkent: O'qituvchi, 2018.
8. Mahmudov M. Fuqarolik tarbiyasi asoslari. — Toshkent: Ma'naviyat, 2017.
9. Jo'rayev R.X. Ta'lim-tarbiya jarayonida ma'naviyat. — Toshkent: Fan, 2020.
10. Qodirov B.R. Shaxs psixologiyasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
11. Usmonov S. Vatanparvarlik tarbiyasining pedagogik asoslari. — Toshkent: O'zbekiston, 2019.
12. Raxmonova D. O'smirlar psixologiyasi. — Toshkent: Fan, 2021.